

економічний стан держави, її територіальне розміщення, етнічну, культурну та духовну складові тощо. Щодо покращення системи місцевого самоврядування в Україні, то, на нашу думку, до цього процесу слід залучати не тільки представників органів державної влади, політичних діячів, а і громадян України, недержавні організації та інших суб'єктів задля підвищення правосвідомості населення. Одним із варіантів вирішення даного питання було б доцільним створення більш гнучкого законодавчого регулювання діяльності органів місцевого самоврядування України для створення умов розвитку адміністративно-територіальних одиниць і держави в цілому.

1. Бородін Є. І., Тарасенко Т. М. Розвиток місцевого самоврядування в Україні / Є. І. Бородін, Т. М. Тарасенко // Аспекти публічного управління. – 2015. – № 4. – С. 55-61.

2. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.

3. Петришин О. В. Сучасний стан місцевого самоврядування у країнах англосаксонської правової сім'ї: проблеми та перспективи розвитку / О. В. Петришин // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2013. – № 25. – С. 195-208.

Наливайко Олег Іванович

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри загальноправових дисциплін,
член правління Дніпропетровської обласної організації
«Асоціація українських правників»

Євсович Руслан Юрійович

студент факультету № 4

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ АНАЛОГІЇ ЗАКОНУ ТА ПРАВА ПРИ ВИРІШЕННІ ЮРИДИЧНИХ СПРАВ

Зміни в суспільно-політичному житті України, що відбулися з набуттям нею незалежності, поява нових економічних відносин, політична переорієнтація в умовах світової глобалізації та інтеграції, зумовили виникнення нових правовідносин в державі, оновлення всієї правової системи України. Проте стрімкий розвиток суспільних відносин та швидкі темпи законотворчості, створили ситуації, за яких деякі відносини врегульовані неповно або взагалі не врегульовані чинним законодавством, що в науковій літературі отримало назву «прогалини у праві». Прогалини у праві відкривають широкі можливості свавільного застосування закону, що особливо неприйнятне для України –

держави романо-германської правової системи, основними рисами якої є нормативність, упорядкованість і структурованість джерел права, забезпеченість правилами юридичної техніки, що обумовлює необхідність наукових розробок в галузі правозастосування при неповному врегулюванні суспільних відносин, удосконалення способів подолання прогалин у праві.

Дослідження проблематики подолання прогалин у праві потребує комплексного підходу, врахування нових напрямів розвитку вітчизняної юридичної науки, з одночасним переосмисленням наукових поглядів минулого, висвітленням прикладних аспектів даного напрямку дослідження.

Найпоширенішими способами подолання прогалин є аналогія закону й аналогія права. Це – виняткові засоби в праві, які вимагають дотримання певних умов для забезпечення правильного їх застосування. Для того щоб використовувати один з різновидів аналогії, необхідно: по-перше, встановити, чи дана життєва ситуація має юридичний характер і вимагає правового вирішення; по-друге, переконатися, що в законодавстві відсутня конкретна норма права, яка повинна врегульовувати подібні випадки; по-третє, відшукати в законодавстві норму, що врегульовує даний випадок, і на її основі вирішити справу (аналогія закону), а за відсутності такої норми опертися на загальний принцип права і на його основі вирішити справу (аналогія права); по-четверте, в рішенні у справі дати мотивоване пояснення причин застосування до даного випадку аналогії закону або аналогії права і тим самим забезпечити можливість перевірити правильність вирішення справи [1, с. 2].

Щодо прогалин у кримінальному праві, то інститут аналогії закону не може бути застосований. Так, Ю. Пономаренко висловлює думку, що прогалина в кримінальному законі може мати місце у тому випадку, коли питання, що ним регламентуються, за своєю природою не можуть бути розділені на суперечливі (контрадиктні) класи, тобто коли законодавча неврегульованість не дорівнює законодавчій урегульованості, та визначається, що, незважаючи на імперативність припису частини 4 статті 3 Кримінального кодексу України, його слід розуміти лише як такий, що забороняє визнавати за аналогією злочинні діяння, що не передбачені законом як такі, та призначати покарання "за аналогією", оскільки це не повинно йти на шкоду правам і законним інтересам особи, яка вчинила злочин [2].

До цивільних, адміністративних, господарських та інших правовідносин, що виникають із торговельного мореплавства і не врегульовані Кодексом торговельного мореплавства України, відповідно застосовуються правила цивільного, адміністративного, господарського та іншого законодавства України (13, ст. 4).

У разі відсутності законодавства, що регулює спірні відносини за участю іноземного суб'єкта підприємницької діяльності, господарський суд може застосовувати міжнародні торгові звичаї. Забороняється відмова у розгляді справи з мотивів неповноти, неясності, суперечливості чи відсутності законодавства, яке регулює спірні відносини (3, ч. 6, 7 ст. 4).

У разі невідповідності нормативно-правового акта Конституції України, закону України, міжнародному договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, або іншому правовому акту суд застосовує правовий акт, який має вищу юридичну силу.

У разі виникнення в суду сумніву під час розгляду справи щодо відповідності закону чи іншого правового акта Конституції України, вирішення питання про конституційність якого належить до юрисдикції Конституційного Суду України, суд звертається до Верховного Суду України для вирішення питання стосовно внесення до Конституційного Суду України подання щодо конституційності закону чи іншого правового акта.

У разі відсутності закону, що регулює відповідні правовідносини, суд застосовує закон, що регулює подібні правовідносини (аналогія закону), а за відсутності такого закону суд виходить із конституційних принципів і загальних засад права (аналогія права) (27, ч. 5, 6 ст. 9).

Аналогія закону означає вирішення справи (за наявності прогалини у законодавстві) на підставі закону, який регулює схожі з неурегульованими суспільні відносини.

Таким чином, перш за все, треба знайти нормативний припис, який регулює аналогічне, найбільш близьке правове відношення. Схожість фактів, які аналізуються, і фактів, що закріплені в нормі, яка застосовується за аналогією, повинна бути відображена у суттєвих, аналогічних у правовому відношенні ознаках.

Аналогія закону передбачає пошук норми, в першу чергу, за предметом правового регулювання, тобто розглядаються відповідна галузь законодавства. Частина 1 ст. 8 Цивільного кодексу України передбачає, що аналогія закону може мати місце, якщо цивільні відносини не врегульовані актами цивільного законодавства (23, ч. 1, ст. 8).

У процесі застосування аналогії закону має бути дотримано ряд умов: наявність загальної правової урегульованості даного випадку; відсутність відповідної норми; існування аналогічної, тобто норми, в гіпотезі якої вказано обставини, аналогічні тим, з якими зіткнулась особа, яка застосовує норму права.

Застосування аналогії закону повинно здійснюватись з дотриманням певних принципів:

– законності, тобто прийняття рішення повинно здійснюватись у межах повноважень органу правозастосування, за процедурою, встановленою законом, та у передбаченій законом формі;

– обґрунтованості – даний принцип вимагає застосування аналогії закону лише на основі знань про об'єктивно істинні юридичні факти, які передбачені гіпотезою норми права;

– доцільності – потрібно вибрати саме ту норму, яка найефективнішим та найоптимальнішим способом дасть можливість досягти мети правового регулювання [3, с. 465].

У деяких випадках на необхідність застосування аналогії закону прямо вказується в статті нормативно-правового акта. Наприклад, у ст. 716 ЦК України зазначено, що до договору міни застосовуються загальні положення про купівлю-продаж, положення про договір поставки, договір контрактації або інші договори, елементи яких містяться в договорі міни, якщо це не суперечить суті зобов'язання.

Таке положення, коли у нормах права міститься вказівка на застосування норм, що регулюють одні відносини, до інших відносин отримало назву «легальна аналогія» і може розглядатись як прийом правового регулювання (23, ст. 716).

Аналогія права означає вирішення справи (за наявності прогалини у законодавстві та відсутності аналогічної правової норми) на підставі принципів інституту чи галузі права або загальних принципів права.

При застосуванні аналогії права повинен діяти режим законності. Орган, який застосовує аналогію права, повинен обґрунтовувати своє рішення загальними положеннями нормативно-правових актів, що визначають цілі і призначення всього комплексу норм, принципами правового регулювання, які закріплені в законодавстві.

Аналогія права передбачає дотримання таких умов: наявність загальної правової урегульованості даного випадку; відсутність подібної норми у цій, а також у спорідненій галузі законодавства.

Режим законності вимагає від процесу застосування аналогії права дотримання таких правил: рішення за аналогією не припустимо, якщо воно заборонено законом; використання аналогії можливе лише у випадках дійсної відсутності норм права, дійсної прогалини в законодавстві; обставини випадку, що підлягає вирішенню, і обставини, які закріплені в нормі права, повинні мати суттєву правову схожість; вироблене в ході використання аналогії правове рішення має бути мотивованим; рішення за аналогією не повинно суперечити чинному законодавству; пошук аналогічної норми повинен починатися з аналізу відповідної галузі законодавства, потім розповсюджуватись на інші галузі і лише після цього – на принципи; суспільні відносини, до яких застосовується аналогія, повинні знаходитись в сфері правового регулювання і хоча б принципово бути врегульовані правом.

При застосуванні аналогії права істотне значення мають принципи права, які закріплюються в конституції. Оскільки норми Конституції України є нормами прямої дії, то суб'єкт правозастосування може мотивувати рішення в справі, посилаючись на конституційні норми [4, ст. 45].

Отже, застосування аналогії є лише подоланням прогалин в законодавстві, оскільки прогалини при цьому не ліквідуються. Усунення прогалин в законодавстві є обов'язком правотворчих органів.

1. Андрусяк Т. Г. Теорія держави і права / Т. Г. Андрусяк. – Львів, 2011. – 206 с.

2. Кримінальний кодекс України від 4 квітня 2001 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25. – Ст. 131.

3. Теорія держави та права : підруч. / Є. О. Гіда, Є. В. Білозьоров, та ін. ; за заг. ред. Є. О. Гіди. – К. : О. С. Ліпкан, 2011. – 576 с.

4. Господарський процесуальний кодекс України від 06 листопада 1991 р. (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 65. – Ст. 56.

Наливайко Олег Іванович

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри загальноправових дисциплін,
член правління Дніпропетровської обласної організації
«Асоціація українських правників»

Скляр Анастасія Ігорівна

слухач магістратури факультету № 4,
член Дніпропетровської обласної організації
«Асоціація українських правників»

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

**ВИДИ КОЛІЗІЙ У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ:
ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА ПОДОЛАННЯ**

Розбудова правової держави в Україні вимагає перегляду, узагальнення та удосконалення існуючих підходів до питання подолання колізій норм права, що повинно відбуватися не просто шляхом формального застосування колізійних норм та колізійних принципів, а відповідати закріпленому на конституційному рівні принципу визнання людини та її прав найвищою соціальною цінністю.

Вищезазначене актуалізує характеристику видів колізій у законодавстві, аналіз причин їх виникнення та шляхи подолання.

Колізії існують в усіх правових системах незалежно від рівня їх розвитку, і повністю запобігти їх виникненню, так само як і здійснити їх повне усунення, неможливо.

Підтвердженням цього є створені ще римськими юристами колізійні принципи: *lex specialis derogat generalis* (лат. «спеціальний закон скасовує (витісняє) загальний закон»); *lex superior derogat inferiori* (лат. «вищий за силою закон скасовує закон, нижчий за силою»); *lex posterior derogat priori* (лат. «пізнішим законом скасовується більш ранній»); *lex posterior generalis non derogat priori specialis* (лат. «наступний загальний закон не скасовує більш ранній спеціальний закон аналогічної юридичної сили») [1, с. 33].

Судові органи, які стикаються з проблемою колізій норм права, відповідно до чинного процесуального законодавства не мають права відмовити в